

К46

4044-р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

Кичкирук Тетяна Василівна

УДК: 141.2: 37.013.73

**ФІЛОСОФІЯ «НЕЛІНІЙНОГО МИСЛЕННЯ» В ОСВІТІ
ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ**

09.00.10 – філософія освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2015

ІНБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - кандидат філософських наук, професор
Чекаль Леонід Андрійович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Воробйова Любов Сергіївна,
Національний університет державної
податкової служби України,
завідувач кафедри філософії та політології;

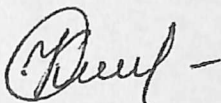
кандидат філософських наук
Старовойт Олена Василівна,
Шосткинський інститут Сумського
державного університету,
старший викладач кафедри
економіки та управління.

Захист відбудеться 27 лютого 2015 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 27 січня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертації. Проблема формування та функціонування «нелінійного мислення» обумовлені потребами активізації та підвищення ефективності пізнавальних процесів і їх застосування в усіх сферах духовно-практичного освоєння світу, зокрема в таких, як наука, освіта, культура. Глобалізація та інформаційна революція докорінно змінили соціокультурні реалії життя. В своїй більшості вони вже не можуть бути ефективно освоєні традиційними способами мислення. Останнє позначається на результатах мислення та їх практичній реалізації. Людина традиційного мислення має «більше шансів» якщо й не на елементарну помилку, то, у всякому разі, на більш поверхове, не досить глибоке осмислення проблеми, шляхів (механізмів, технологій, ресурсів) її розв'язання. Життя потребує нових підходів. Одним із них є розширення сфери застосування так званого «нелінійного мислення».

Наукова картина світу, що формується у другій половині XX – на початку XXI століття та змальовує нові принципи розуміння природного і соціального середовища, вимагає також створення нової методології, що задовольняла б евристичні та творчі потреби знанневого освоєння світу. Класична раціональність з її лінійно-детерміністськими підходами до вивчення та тлумачення дійсності вже не відповідає на запити науковців, особливо під час стрімкого піднесення природничих і суспільствознавчих дисциплін на новий рівень розвитку – посткласичний, коли однозначні та одновимірні рішення стають просто неприйнятними з раціонально-критичної точки зору. У зв'язку з цим, виявилася гостра концептуально-теоретична необхідність створення нової методологічної бази для вивчення різномірних, багатоманітних, поліваріативних нелінійних процесів соціоприродної реальності.

Поворот до посткласичного, багатореального нелінійного світобачення природно призвів до того, що філософська, соціально-філософська, культурно-антропологічна, філософсько-педагогічна рефлексія змушена була зосередитись на аналізі взаємозв'язків між природою, суспільством і людиною в контексті всієї складної системи взаємозалежностей.

На початку XXI століття залишаються актуальними, а часто й загострюються, проблеми соціокультурного, екологічного, соціально-прогностичного, соціально-економічного характеру, що вимагає пошуків системних взаємозв'язків усіх елементів сучасного соціуму, який є неврівноваженою реальністю, що постійно рухається і розвивається, нелінійною і недетермінованою. У літературі цього часу актуалізуються ідеї посткласичної раціональності, що враховує зростання елементів невизначеності, ризику, нестабільності, нелінійності в сучасному світі.

Такий тип раціональності, зокрема, передбачає формування нелінійного стилю мислення, який може дозволити сучасній людині адекватно відображати ту соціоприродну дійсність, яка склалася в глобальному інформаційному світі. Актуальність дослідження ключових принципів «нелінійного мислення» є беззаперечною в аспекті аналізу сучасних тенденцій соціального, культурно-гуманітарного, освітнього, фінансово-економічного та соціально-політичного розвитку.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблема «нелінійного мислення» зароджується в системі пізнання індустріального суспільства; однак у найбільш розгорнутих формах вона постає у період глобальних змін та інформаційної революції. Серед її дослідників слід назвати, насамперед, Ж. Бодріяра, Є. Гуссерля, Ж. Делеза, Ж. Дерріду, М. Фуко, М. Хайдеггера та інших західних мислителів.

У філософському просторі колишнього СРСР вона досліджувалась такими філософами, як В. Біблер, М. Мамардашвілі, Г. Щедровицький. У російській та українській філософській літературі більш пізнього періоду до цієї тематики звертались такі відомі дослідники, як В. Андрущенко, В. Аршинов, О. Астафьєва, Л. Бевзенко, В. Буданов, О. Гомілко, І. Добронравова, І. Єршова-Бабенко, В. Кизима, Л. Киященко, О. Князева, В. Конев, В. Крисаченко, В. Лекторський, Л. Микешина, І. Предборська, Б. Пружинин, В. Рижко, М. Розов, Л. Сидоренко, В. Стьопін, Т. Суходуб, І. Цехмістро, Л. Чекаль, В. Чуйко, В. Ярошовець та інші.

Разом із тим, незважаючи на досить помітний обсяг філософської літератури, проблему «нелінійного мислення» загалом та її залучення до осмислення економічної науки та освіти зокрема, не можна вважати остаточно вирішеною. Існує низка питань, які потребують додаткового дослідження. Серед них – теоретико-методологічні засади «нелінійного мислення»; визначення поняття «нелінійне мислення» у контексті розвитку філософської думки; локалізація «нелінійного мислення» в системі освіти, зокрема в такому її напрямі, як економічна освіта. Детального вивчення потребує завдання побудови теоретичної моделі становлення «нелінійного мислення» майбутніх фахівців-економістів; визначення критеріїв та рівнів сформованості «нелінійного мислення» у студентів засобами економічної освіти. Окремої наукової розробки потребують проблеми підвищення якості економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій. Зважаючи на актуальність означеної проблематики, автор обрав її предметом самостійного теоретичного аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема і зміст дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №5 від 22 грудня 2006 р.). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 6 від 25 січня 2011р.).

Мета та основні завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження філософії «нелінійного мислення» та потреби впровадження такого стилю мислення в систему освіти економічного напрямку.

Досягнення мети дисертаційного дослідження здійснюється через вирішення таких основних завдань:

- концептуалізувати сутність поняття «нелінійне мислення» та методологічні підстави його аналізу;
- проаналізувати історичний розвиток економічної освіти;

- окреслити особливості сучасних змін в освіті економічного напрямку;
- обґрунтувати теоретичну модель економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій;
- проаналізувати особливості «нелінійного мислення» в економічній освіті;
- запропонувати принципи підвищення якості економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій.

Об'єктом дослідження є «нелінійне мислення» в сучасній науці і в галузі освіти.

Предметом дослідження є філософська інтерпретація особливостей «нелінійного мислення» в системі сучасного наукового дискурсу та в економічній освіті, зокрема.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження здійснене на основі принципів об'єктивності, історизму, системності, практики та розвитку. У ньому застосовано комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. Зокрема, в роботі застосовано: діалектичний метод, завдяки якому автор отримав можливість побачити і представити «нелінійне мислення» у всіх його зв'язках і залежностях; порівняльно-історичний метод, який забезпечив порівняння економічної освіти у минулому й у наш час в Україні та деяких інших країнах європейського простору; метод герменевтики, що дозволив зануритись у внутрішню структуру процесу економічної освіти, досягнути специфіку формування економічної свідомості в умовах ринкових трансформацій; використання аналітико-прогностичного методу дозволило обґрунтувати конкретні висновки та узагальнення, теоретичні та практичні рекомендації щодо підвищення якості економічної освіти студентів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в дослідженні філософії «нелінійного мислення» та потреби впровадження такого мислення в систему освіти економічного напрямку в умовах ринкових трансформацій.

Наукова новизна дисертації визначається такими положеннями:

Вперше:

- здійснено цілісний аналіз проблеми «нелінійного мислення» та системний аналіз його теоретико-методологічних засад; концептуалізовано поняття «нелінійне мислення», яке визначено як особливий тип мислення, який характеризується рухом думки від різнофакторного до можливого, що дозволяє вибудовувати гнучку методологію пізнання різних шляхів розвитку поліреального середовища життєдіяльності сучасної людини як суб'єкта соціоприродного та соціокультурного функціонування. Визначено методологічні принципи застосування нелінійного типу мислення: людиновимірність, можливість, різноманітність, інтерпретативність, поліваріантність в голістичності системного світорозуміння, визнання єдності та спільного використання природничо-наукових та соціально-гуманітарних методів світопізнання;

- проаналізовано історичний розвиток економічної освіти в радянській і пострадянській періоди; виявлено особливості статусу «нелінійного мислення» в системі освіти загалом, і економічній освіті зокрема; доведено фундаментальну

значущість економічної освіти для впровадження ефективних механізмів ринкової економіки, а також для розвитку демократії і громадянського суспільства в посттоталітарній країні. Економічна освіта виступає в двох вимірах: як система, що забезпечує базовими економічними знаннями широкі маси населення, та як система формування професійних компетенцій фахівців-економістів різного профілю. «Нелінійне мислення» в економічній освіті тлумачиться як феноменологічно-раціоналізуючий акт, спрямований на цілепокладальне, оперативно-з'ясовуюче та знаннево-пояснювальне охоплення предмету думки, що розглядається в динаміці і становленні, багатовимірно і поліваріантно, в різноманітті альтернативних і можливісних шляхів розвитку, інтерпретативно і системно-цілісно;

- побудовано оптимальну модель становлення «нелінійного мислення» майбутніх фахівців-економістів, яка передбачає модернізацію змісту і організації освіти з наголосом на формування у майбутніх професіоналів гнучких, варіативних, альтернативних, інтерпретативних, нелінійних мисленевих компетенцій, необхідних для повноцінної самореалізації в сучасних інформаційно-цивілізаційних умовах. Особистість молодшої людини показана як складна і відкрита система, яка на етапі професійного навчання піддається безлічі зовнішніх багатofакторних впливів, а також відчуває внутрішні флуктуаційні духовно-творчі пориви. Доведено, що саме навчально-культурне середовище університету має створювати стабілізуючі ціннісні атрибути.

Удосконалено:

- особливості сучасних змін в освіті економічного напрямку, що впливають із її взаємодії з іншими інститутами суспільства: економічним, політичним, конфесійним, інститутом сім'ї та шлюбу тощо, при цьому доведено посилення взаємозв'язку і взаємовпливу освіти, як соціального інституту, і держави, як найважливішого політичного інституту. Досліджено зміни освіти економічного напрямку в «економіці знань», тенденції випереджаючої освіти та глобалізації освіти екстрапольовано на українські реалії; розвиток широкої мережі комерційної освіти (юриспруденція, економіка, менеджмент, іноземні мови тощо), з одного боку, показаний як позитивне явище, а з іншого боку, як негативне явище, бо зважаючи на недоступність платного навчання для переважної більшості, наростають явища соціального розшарування;

- специфіку становлення «нелінійного мислення» в економічній освіті: концепт «нелінійного мислення» виявляє свою плідність і ефективність на різних педагогічно-освітніх рівнях: як на рівні особистісного становлення сучасної людини, так і на рівні освітнього формування нової пізнавально-ціннісної картини світу. Доведено, що «нелінійне мислення» втілюється в один із найефективніших засобів освітньої підготовки майбутніх фахівців-економістів і є одним із найважливіших елементів вибудовування творчого, креативного, аксіологічно-пізнавального потенціалу особистості не лише фахового економіста, але й загалом сучасної людини;

- запропоновано принципи підвищення якості економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій: подолання негативних наслідків догматизованої освіти і науки радянського періоду, критичне інноваційне перетворення здобутків західної наукової думки, посилення фундаментальних наукових шкіл з економіки в

українських університетах, поширення досвіду академічної мобільності викладачів і студентів, розширення академічної свободи і плюралізму як в змісті, так і в організації навчання, активізація співпраці освітньої системи та практики, бізнесу, підприємств і компаній, необхідність вибіркового залучення досвіду таких країн, як Велика Британія, Німеччина, Франція з точки зору змістовності, організації, науково-методичного і практичного забезпечення навчання у вищих навчальних закладах економічного спрямування.

Отримало подальший розвиток:

- аналіз концепту «нелінійне мислення» у контексті сучасного філософського дискурсу, де нелінійна парадигма мислення розглядається в рамках сучасного філософського і наукового дискурсів як ефективний концептуально-методологічний інструмент дослідження і описання всієї складності, невизначеності, динамічності і відкритості сучасної інформаційної цивілізації;

- уявлення про готовність до діяльності як стану і як якості особистості, психічний стан особистості студента - його внутрішня налаштованість на певну поведінку при виконанні навчальних і трудових завдань, установка на активні і доцільні дії під час навчання та з початком роботи після ВНЗ. Досліджено економічну готовність як багатокомпонентне поняття, утворене такими складовими, як: мотиваційна, індивідуально-психологічна, інтелектуальна, практична та творча готовності;

- уявлення про ідею саморозвитку особистості, для якої визначальним має стати раціональна поведінка, але не як «абстрактний раціоналізм», а як забезпечення максимізації корисності за наявних засобів, ресурсів і можливостей. Показана необхідність відповідального ставлення людини до економічної дійсності, що передбачає пошук істотних зв'язків економіки (економічних законів), вивчення і врахування їх у своїй економічній практиці. Підтверджено, що тільки таке ставлення буде серйозною передумовою гармонії з економічною дійсністю;

- концепція економічної відповідальності як інтерактивна морально-економічна якість, що виявляється, насамперед, в адекватному, тобто відповідальному, ставленні особистості до економічної дійсності. У цілісній структурі особистості дана якість виконує важливу функцію регулювання складних і неоднозначних відносин людини з навколишнім економічним середовищем.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Запропоноване дослідження має велике теоретичне значення, насамперед, завдяки тому, що в ньому представлено сучасне розуміння «нелінійного мислення» як невід'ємної складової процесу побудови сучасної наукової, філософської, світоглядної картини світу, як ефективного засобу функціонування суб'єкта в рамках сучасного соціального, культурного, цивілізаційно-виробничого, економічного, інформаційного простору. Автором визначені основні чинники формування відповідного стилю мислення сучасної людини (багатомірність, ризикованість, непередбачуваність, недетермінованість та поліваріантність усіх сфер суспільного та індивідуального буття людини, формування та функціонування глобальної системи «природа – суспільство – людина» тощо). Дисертантом обґрунтовано основний принцип «нелінійного мислення» – людиновимірність, що визначає суб'єктність людини не

лише не відстороненою від розвитку соціоприродних та соціокультурних систем, але й системотворчою їх характеристикою.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі формування сучасних гносеологічних здібностей майбутніх науковців, а також у процесі підготовки лекцій з філософії. На основі дослідження може бути розроблений спеціальний курс.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, усі сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані автором на підставі особистих теоретичних досліджень.

Апробація результатів дисертації. Ключові положення дисертації доповідались автором на наукових конференціях, семінарах, у тому числі й міжнародного статусу: Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська філософська думка у контексті європейської філософії» (Івано-Франківськ, 2011); Міжнародна науково-теоретична конференція «Філософія спілкування: культура, мова, цінності» (Харків, 2012); I міжнародна наукова конференція «Антропологічні виміри філософських досліджень» (Дніпропетровськ, 2012); 1st International symposium «Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives» (Vienna, 2013); Міжнародна науково-практична конференція «Дні науки філософського факультету – 2013» (Київ, 2013); V міжнародна конференція «Теорія та методика професійної освіти: наукові читання імені професора Віктора Сидоренка (Київ, 2014); Міжнародна науково-практична конференція «Дні науки філософського факультету – 2014» (Київ, 2014).

Публікації. Основні положення і результати дослідження висвітлено у 12-ти наукових публікаціях, із яких – 6 надруковано у вітчизняних фахових виданнях (одна у науковому виданні України, яке входить до міжнародних наукометричних баз), 5 тез доповідей та 1 стаття у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається із вступу, трьох розділів (що містять шість підрозділів), висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 225 сторінок, з яких список використаних джерел - 20 сторінок (183 позиції).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито стан розробки проблеми «нелінійного мислення» у філософській та науковій літературі, визначено мету й завдання дослідження, об'єкт і теоретико-методологічні засади, розкрито наукову новизну й сформульовано її в тезах, що винесені на захист, окреслено теоретичне й практичне значення дисертації, повідомлено про її апробацію, зв'язок із науковою програмою і темою, описано структуру дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження «нелінійного мислення» в освіті економічного напрямку»** розкрито сутність базових понять дисертації, досліджено різні наукові виміри проблеми «нелінійного

мислення» та сформовано методологічний аналіз «нелінійного мислення» в освіті економічного напрямку.

Перший підрозділ першого розділу «Теоретичні та методологічні підстави аналізу поняття «нелінійного мислення» присвячений аналізу ключового поняття «нелінійне мислення» в різних наукових дискурсах. Проаналізувавши теоретичні засади становлення «нелінійного мислення», а також оглянувши основні концептуально-парадигмальні джерела синергетичної теорії, одним із основних елементів якої є концепт «нелінійне мислення», стверджується, що даний феномен став невід'ємною складовою як процесу побудови сучасної наукової, філософської, світоглядної картини світу, так і ефективним засобом функціонування суб'єкта в рамках сучасного соціального, культурного, цивілізаційно-виробничого, економічного, інформаційного простору. Саме багатомірність, невизначеність, ризикованість, непередбачуваність, недетермінованість та поліваріантність усіх сфер функціонування глобальної системи «природа – суспільство – людина» викликали необхідність формування відповідного стилю мислення сучасної людини. І саме протягом останнього півстоліття, спочатку в природничих, потім у соціально-гуманітарних науках, а згодом і в інших сферах соціальної дійсності формується і розвивається новий стиль мислення – нелінійний.

Визначивши поняття «нелінійного мислення» у контексті розвитку філософської думки як феноменологічно-раціоналізуючий акт, спрямований на цілепокладальне, оперативно-з'ясовуюче та знаннево-пояснювальне охоплення предмету думки, розглянуто цей предмет у динаміці і становленні, багатомірною і поліваріантно, в різноманітті альтернативних і можливісних шляхів розвитку, інтерпретативно і системно-цілісно. Джерела такого розуміння «нелінійного мислення» та його необхідності для сучасної людини можна відшукувати в контексті різних філософських течій, напрямів і шкіл неklasичного і постнеklasичного спрямування («філософія життя», феноменологія, екзистенціалізм, постпозитивізм, постмодернізм, філософії інформаційного суспільства і суспільства ризику тощо).

Дослідивши методологічні підстави концепцій «нелінійного мислення», виділено основні принципи, на основі яких уможливлено застосування методології «нелінійного мислення» у пізнанні і описанні ключових сутнісних характеристик самоорганізації і розвитку відкритих систем. Основним принципом концептуальної методології «нелінійного мислення» нами визначено людиновимірність, що визначає суб'єктність людини не лише не відстороненою від розвитку соціоприродних та соціокультурних систем, але й системотворчою їх характеристикою. Ще одним методологічним принципом застосування нелінійного типу мислення є можливість, різноманітність, інтерпретативність, поліваріантність в голістичності системного з'ясування. Зрештою, важливою методологічною настановою синергетичного стилю мислення є визнання єдності та спільного використання природничо-наукових і соціально-гуманітарних методів світопізнання. Перераховані методологічні принципи роблять загальну синергетичну методологію дійсно універсальною та відкритою до зовнішніх впливів і внутрішніх інновацій.

Другий підрозділ першого розділу «Історична генеза поняття економічна освіта» присвячений дослідженню виникнення та історичного розвитку економічної освіти як форми знання і пізнання. Показано, що у XVIII-XIX століттях відбувся потужний стрибок у розвитку економічної науки (Ф. Кене, У. Петті, Д. Рікардо, А. Сміт), який зумовив відносну систематизацію економічної освіти в школах різного типу. У вітчизняному просторі в радянський період економічна освіта була частиною комуністичної освіти, а її завданням стало формування нового, комуністичного ставлення до праці і суспільного господарства, залучення широких мас населення у виробництво, розподіл і споживання матеріальних благ. Після здобуття незалежності Україною розпочався новий етап глибокого реформування, переструктурування українського суспільства і, зокрема, перехід до ринкової економіки та становлення відповідного типу економічної освіти, яка виступає в двох край необхідних вимірах: як система, що забезпечує базовими економічними знаннями широкі маси населення, та як система формування професійних компетенцій фахівців-економістів різного профілю. В обох своїх вимірах економічна освіта має спрямовуватися на розвиток у всіх суб'єктів «нелінійного мислення», необхідного для ефективної й успішної дії в сучасних соціально-економічних та інформаційно-цивілізаційних умовах.

Філософсько-теоретична контекстуальна затребуваність концепту «нелінійного мислення» в економічній освіті визначається, насамперед, системною складністю та динамічною відкритістю сучасної соціокультурної та економічної реальності, в якій людина, що живе за традиційними лінійно-детерміністськими принципами, зустрічається з безліччю суперечностей і конфліктів. Саме тому, синергетична, нелінійна парадигма мислення розглядається в рамках сучасного філософського і наукового дискурсу як ефективний концептуально-методологічний інструмент дослідження й описання всієї складності, невизначеності, динамічності і відкритості сучасної економіки.

З'ясовано, що економічна освіта являє собою складну динамічну систему, яка відкрита різноманіттю багатофакторних зовнішніх впливів, що сприяють її флукуаційному збудженню, хаотизації та дестабілізації. Це вимагає пошуку внутрішніх атракторів, стабілізаційних цінностей, методик, технологій і процедур, які на навчально-виховному, науково-методичному, організаційно-управлінському рівні забезпечать впорядкований розвиток і модернізацію економічної освіти як системи, здатної відповідати на всі зовнішні виклики і впливи.

У другому розділі **«Економічна освіта в умовах ринкових трансформацій»** аналізуються сучасні зміни в освіті і економіці у їх взаємозв'язку та обґрунтовується авторська модель економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій.

Перший підрозділ другого розділу «Особливості сучасних змін в освіті економічного напрямку» присвячений аналізу тенденцій змін в економічній освіті. Показано, що освіта економічного напрямку як соціальний інститут трансформується під впливом взаємодії з іншими інститутами суспільства (економічним, політичним, конфесійним, інститутом сім'ї та шлюбу), при цьому посилюється взаємозв'язок і взаємовплив освіти і держави як найважливішого політичного інституту. Сучасні західні концепції освіти дозволяють розширити аналітичне дослідження освіти економічного напрямку як соціального інституту «економіки знань», і дають

можливість для екстраполяції на українські реалії концепцій випереджаючої освіти та глобалізації освіти. Процеси формування професійно мобільного працівника, здатного до зміни, можливо неодноразової, своєї професії, повинні долучити до цього потенціал академічної мобільності, коли гнучкість, здатність до зміни місця проживання, толерантність тощо стають зі студентських років невід'ємною складовою особистості.

Загальний освітній рівень населення в радянський період був досить високий, тоді як у пострадянському українському суспільстві він сильно знизився. Для молоді доступ до якісної вищої освіти ускладнений. Якщо престижні університети і в радянський період були недоступні вихідцям із соціально невливових суспільних верств, то для здібних дітей залишалася реальна можливість вступу в менш престижні виші, а, отже, для працевлаштування у сектори з досить висококваліфікованою працею.

На сучасному етапі розвиток широкої мережі комерційної освіти та системи підготовки фахівців для престижних областей зайнятості (юриспруденція, економіка, менеджмент, іноземні мови тощо), з одного боку, слід розглядати як велике благо. З іншого боку, зважаючи на недоступність платного навчання для переважної більшості, зростають явища соціального розшарування, поступової орієнтації суспільства на соціальну елітарність та соціальне плебейство.

Проаналізовано такі тенденції: зміну типів навчання (інформативне, програмоване, проблемне, проєктивне тощо); зміну характеру навчальної діяльності, що все більше стає орієнтованою на якіснішу продуктивність і самоорганізацію; зміну технологій (словесно-наочна, репродуктивна, проблемно-розвиваюча, імітаційно-моделююча тощо); зміну технічного базису навчання; зміну стосунків між тими, хто навчає і хто навчається та зростання різноманітності форм навчання (індивідуальна, лекційно-семінарська, дистанційна тощо); зміну психологічних основ навчання, в ролі яких виступали різні психологічні теорії мислення і засвоєння понять та мисленневих операцій; зміну парадигм педагогічного мислення, згідно з якими освіта поставала як знаннево-орієнтована, компетентісно-орієнтована.

Другий підрозділ другого розділу «Теоретична модель економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій» присвячений побудові моделі особистості фахівця-економіста в рамках нелінійного підходу. Визначено основні індивідуально-соціальні характеристики людини зі сформованим «нелінійним мисленням». Особистість, що протягом усього життя є активним суб'єктом відкритої і динамічної освітньої системи, що функціонує на синергетичних змістовних і організаційних засадах, оволодіває стилем мислення, що ґрунтується на таких властивостях: критичність, гнучкість, відкритість, інноваційність, складно-системність, варіативність та інтерпретативність; критичне ставлення до себе, що змушує особистість до безперервного самовдосконалення (освіта впродовж життя); здатність самостійно визначати особистісні пріоритети, цілі і принципи діяльності; активне звільнення духовної енергії, творчість і самотворчість; відповідальність за здійснений ймовірнісний вибір. Такі модельні характеристики і здатності нелінійного мислення особистості здатні формуватися лише завдяки перебуванню

людини в синергетичному, інноваційно-гуманістичному, креативно-творчому, динамічному просторі модернізованої освіти.

Використавши ключові категорії синергетики (самоорганізація, стан нестійкості нелінійного середовища, хаос, випадковість, атрактор, флуктуація і біфуркація) доведено нагальну необхідність формування засобами освіти нелінійного мислення як нового способу світопізнання. Така необхідність продиктована, насамперед, нестабільністю, швидкозмінністю онтологічно-аксіологічних основ сучасної світобудови, більше того їх інформаційною множинністю. Це зумовлює потребу у пошуку особистісних інструментів створення світопізнавальних атрактивно-стабілізуючих аксіологічних структур. Іншими словами, інформаційний хаос сучасної цивілізації переклав на особистість відповідальність за вибудовування власної картини світу. В такій ситуації лише інноваційно-гуманістична освіта здатна утворювати комунікативне середовище суб'єкт-суб'єктної взаємодії, завдяки якій можуть створюватися спільні структури світосприйняття, світопізнання і світорозуміння. На цій основі можна зробити висновок про те, що саме освіта стає ключовим середовищем формування нелінійного мислення як сучасного способу світопізнання.

Проаналізувавши роль становлення «нелінійного мислення» в підготовці майбутніх фахівців, встановлено необхідність модернізації змісту і організації освіти з акцентом на формування у майбутніх професіоналів гнучких, варіативних, альтернативних, інтерпретативних, нелінійних мисленевих компетенцій, необхідних для повноцінної самореалізації в сучасних інформаційно-цивілізаційних умовах. Також важливість вибудовування нелінійного простору вищої освіти полягає в тому, що особистість молодшої людини, будучи складною і відкритою системою, на етапі професійного навчання піддається безлічі зовнішніх багатofакторних впливів, а також відчуває внутрішні флуктуаційні духовно-творчі пориви. Саме навчально-культурне середовище університету має створювати стабілізуючі ціннісні атрактори, на основі яких особистісно-професійні прагнення молодшої людини набуватимуть більш впорядкованого, раціонального, нехаотичного характеру.

У третьому розділі «**Нелінійне мислення як чинник підвищення якості економічної освіти**» пропонуються засади становлення «нелінійного мислення» в економічній освіті та підвищення на цій основі якості економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій.

Перший підрозділ третього розділу «Особливості «нелінійного мислення» в економічній освіті» розглядає проблематику обґрунтування основ застосування «нелінійного мислення» в освіті загалом і в економічній освіті зокрема. При цьому, концепт «нелінійного мислення» виявляє свою плідність і ефективність на різних педагогічно-освітніх рівнях: як на рівні особистісного становлення сучасної людини, так і на рівні освітнього формування нової пізнавально-ціннісної картини світу. Окрім того, «нелінійне мислення» втілюється в один із найефективніших засобів професійної підготовки майбутніх фахівців у різних галузях функціонування сучасного інформаційного суспільства. Отже, зупинимось на детальному аналізі різних рівнів застосування і впровадження «нелінійного мислення» в освітньому просторі.

Основним продуктом сучасної інноваційної освіти, орієнтованої на гуманістичні цінності та технології, є особистість, здатна до адекватного життєтворчого і професійно-компетентнісного реагування на виклики динамічного, змінного, системно-складного, непередбачуваного інформаційно-цивілізаційного середовища. Одним із найважливіших елементів вибудовування творчого, креативного, аксіологічно-пізнавального потенціалу сучасної людини є, безумовно, «нелінійне мислення». Саме воно дозволяє сучасній людині відчувати справжню суб'єктність в світі складних, інформаційних, відкритих реальностей, які функціонують на системно-голістичній основі. Справжня сучасна освіта має готувати молоду людину до застосування усіх можливостей розумного передбачення і вільного вибору між різноманітними альтернативами сценарного розвитку сучасного суспільства, а також його громадянського чи професійного середовища.

Сучасний фахівець-економіст має бути пристосований до змінного середовища відкритої соціальної системи, що виявляється в соціально-економічній, політичній, громадянській, масово-інформаційній та інших видах цивілізаційної активності. Більше того, випускник економічного вишу має перетворитися завдяки власним особистісно-професійним компетенціям на активного суб'єкта соціокультурного середовища, що можливо лише за умов застосування нелінійного, нестандартного, необмеженого стереотипами, динамічного і швидко реагуючого на зміни мислення.

Другий підрозділ третього розділу «Підвищення якості економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій» обґрунтовує основні чинники та напрями підвищення якості економічної освіти у вітчизняній вищій школі, доведено необхідність приділення особливої уваги таким якісним показникам і параметрам економічної освіти в українських вишах: підвищення особистісно-професійних компетентностей випускників; наукова фундаменталізація університетської освіти і дослідницької галузі; виховання високого рівня економічної культури на основі здобутків як економічної науки, так і загальнолюдських культурних цінностей; відмова від застарілих радянських схем адміністрування і фінансування освіти; створення системи освіти, орієнтованої на відповідність випускників потребам ринку праці – вітчизняному і міжнародно-глобальному; академічна мобільність студентів і викладачів; безперервність освіти впродовж життя. Виключно в рамках таких ціннісних, науково-дослідних, інноваційно-освітніх, виховних, організаційних орієнтирів можна планувати справжню стратегію підвищення якості економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій.

Проаналізувавши сучасний стан економічної освіти в Україні, її досягнення, основні суперечності та недоліки, є підстави стверджувати, що сьогодні значно розширилася науково-теоретична та навчально-методологічна база підготовки майбутніх економістів, бухгалтерів, фінансистів і менеджерів. Значно вирости і кількісні показники випуску спеціалістів з даних спеціальностей вузами України. З іншого боку, абсолютна більшість із таких випускників не має відповідної компетентності, необхідної на ринку праці – як національному, так і міжнародному. Це зумовлено низькою якістю національної економічної освіти. Така низька якість породжується відсутністю фундаментальних наукових шкіл з економіки в

українських університетах, слабкістю професорсько-викладацького кадрового потенціалу, відірваністю бюрократизованої освітньої системи від практики, бізнесу, підприємств і компаній. Все це вимагає нагального реформування національної системи економічної освіти з метою якнайшвидшого підвищення її якості.

Показано, які уроки для України може мати зарубіжний досвід таких країн, як Велика Британія, Німеччина, Франція. Виокремлено ключові позитивні моменти, що можуть бути запроваджені для реформування і вдосконалення нашої національної системи вищої економічної освіти. Насамперед, відмічена позитивна роль досвіду академічної мобільності викладачів і студентів в європейських країнах, що має бути прикладом і для українських суб'єктів вищої школи.

Вивчено глибоку професійно-компетентнісну орієнтованість навчання економістів в європейських університетах, інститутах і коледжах. Показано, що таке ж явище, як академічна свобода і плюралізм як в змісті, так і в організації навчання, значно підвищує його якість. Зв'язок університетських програм і методик з практикою, з реальною економічною діяльністю компаній і підприємств має стати справжнім орієнтиром розвитку економічної освіти для українських вищих навчальних закладів. Таким чином, українській вищій економічній школі дійсно є на що звернути критичну увагу з точки зору змістовності, організації, науково-методичного і практичного забезпечення навчання у вищих навчальних закладах економічного спрямування західноєвропейських країн.

ВИСНОВКИ

У висновках наводяться узагальнені результати дослідження в контексті поставлених мети і завдань. Висновки, отримані за результатами дисертаційного дослідження, полягають у наступному:

- концептуалізуючи сутність поняття «нелінійне мислення» та методологічні підстави його аналізу, з'ясовано, що «нелінійне мислення», як відображення в науковій свідомості світу багатомірної складності, виникло як протиставлення детерміністичному світогляду та затвердилось як стиль наукового мислення у 60-ті роки ХХ ст., проте окремі випадки застосування нелінійних підходів у науці мали місце в працях А. Андропова, Л. Больцмана, Д. Гібса, Л. Мандельштама, А. Пуанкаре, та інших. Сучасного вигляду парадигма «нелінійного мислення» набула завдяки дослідженням І. Пригожина і Г. Хакена. Значний вклад у створення історико-наукового та філософського підґрунтя даної парадигми також зробили О. Князева, С. Курдюмов, Е. Ласло, Г. Малінецький, І. Стенгерс та інші;

- показано, що генезис теоретичних засад становлення «нелінійного мислення» відбувався у рамках так званого системного еволюціонізму, який в різних проявах характерний для усіх форм постнекласичної парадигми світорозуміння. На сучасному етапі під «нелінійним мисленням» ми розуміємо особливий тип мислення, який характеризується рухом думки від різнофакторного до можливого, що дозволяє вибудовувати гнучку методологію пізнання різних

шляхів розвитку поліреальнісного середовища життєдіяльності сучасної людини як суб'єкта соціоприродного та соціокультурного функціонування.

- з'ясовано, що методологічна актуальність «нелінійного мислення», полягає, насамперед, у всебічному використанні контекстуальних змістовно-структурних та аксіологічних вимірів сучасного філософсько-теоретичного дискурсу, де особлива увага приділена ідеям ствердження центральної ролі людини в голістичному середовищі складних, відкритих, динамічних і взаємодіючих систем, з яких складається сучасна інформаційна цивілізація;

- проаналізувавши історичний розвиток економічної освіти, доведено, що економічний компонент завжди був важливим і досить часто лежав в основі навчання, виховання і розвитку вже на самих початкових етапах становлення освіти як системного процесу. Показано, що у XVIII-XIX століттях відбувся потужний стрибок у розвитку економічної науки (Ф. Кене, У. Петті, Д. Рікардо, А. Сміт), який зумовив відносну систематизацію економічної освіти в школах різного типу. У вітчизняному просторі в радянський період економічна освіта була частиною комуністичної освіти, а її завданням стало формування нового, комуністичного ставлення до праці і суспільного господарства, залучення широких мас населення у виробництво, розподіл і споживання матеріальних благ. Після здобуття незалежності Україною розпочався новий етап глибокого реформування, переструктурування українського суспільства і, зокрема, перехід до ринкової економіки та становлення відповідного типу економічної освіти, яка виступає в двох екстремально необхідних вимірах: як система, що забезпечує базовими економічними знаннями широкі маси населення, та як система формування професійних компетенцій фахівців-економістів різного профілю. В обох своїх вимірах економічна освіта має спрямовуватися на розвиток у всіх суб'єктів «нелінійного мислення», необхідного для ефективної й успішної дії в сучасних соціально-економічних та інформаційно-цивілізаційних умовах;

- окресливши особливості сучасних змін в освіті економічного напрямку, досліджено сучасну систему вищої економічної освіти, яка здійснює модернізаційні процеси в контексті тенденції до міжнародної інтеграції, до взаємного зближення з іншими національними системами освіти. З'ясовано, що реформування української системи освіти економічного напрямку в цілому адекватно процесу трансформації українського суспільства і передбачає: диверсифікацію типів ВНЗ і навчальних програм, поступовий перехід від галузевої до університетської системи вищої освіти економічного напрямку, децентралізацію і демократизацію системи управління вищою освітою, поступову інтеграцію ВНЗ у регіональні структури;

- доведено, що сучасні зміни в освіті економічного напрямку в zasadничені, з одного боку, системою економічної освіти, яка була сформована за доби панування індустріальної парадигми суспільного устрою, а з іншого – тенденціями інноваційності на основі досвіду зарубіжних країн. Показано, чому за цих умов виникає закономірна необхідність у підготовці фахівців нового типу, які вміють адаптуватися до швидких змін та озброєні фундаментальними і практичними знаннями;

- побудувавши теоретичну модель становлення «нелінійного мислення» майбутніх фахівців-економістів, визначено основні принципи, на яких така модель має ґрунтуватись, основними серед яких є: всебічний розвиток особистості студента, адже економіка в суспільстві знань ґрунтується на особистісно-людському капіталі; методики «нелінійного мислення» мають не нав'язуватися, а гармонійно, в процесі творчого педагогічного акту ставати невід'ємною частиною інтелектуально-духовного світу особистості; створення системи знань про мінливі, багатоваріантні процеси і тенденції, що відбуваються в сучасній соціально-економічній реальності; застосування методу моделювання діяльності конкретної компанії; все вище перераховане має ґрунтуватися на фундаментальних наукових знаннях і теоріях. Дотримання таких принципів, з нашої точки зору, дозволить сформувати в навчально-виховному і науково-методичному просторі університету ефективні механізми побудови теоретичної моделі становлення «нелінійного мислення» майбутніх фахівців-економістів;

- здійснивши структурно-функціональний аналіз основних критеріїв і рівнів сформованості «нелінійного мислення» у студентів засобами економічної освіти, виокремлено ключові параметри, сприятливі для підвищення рівня даного типу мислення у студентської молоді. Насамперед підкреслено важливість поліморфної діяльнісної активності студентів в освітньо-культурному просторі вишу та, відповідно, різноманіття критеріїв її оцінювання. Важливим критерієм є також фундаментальні теоретичні знання з обов'язковим вмінням постійного розвитку знанневої сфери, активне залучення до освіти впродовж життя. Окрім того, майбутній фахівець-економіст має усвідомлювати і вміти використовувати можливості конструктивної діяльності в безмежжі інформаційного хаосу (високий рівень інформаційної культури). У зв'язку з цим, виділяємо і такий рівень розвитку «нелінійного мислення» як творче ставлення до знання і інформації. Зрештою, фахівець-економіст, застосовуючи «нелінійне мислення», має володіти високим рівнем міждисциплінарної дії. Такий перелік критеріїв є відкритим та корегується в залежності з індивідуальною освітньою траєкторією студента;

- проаналізувавши особливості «нелінійного мислення» в економічній освіті з'ясовано, що мінливість, динамічність, багатоваріантність, складна структурність сучасного світу в його соціоприродному, соціокультурному і цивілізаційному проявах ставить перед сучасною людиною завдання постійної адаптації до перманентно змінних умов існування, невизначених назавжди життєвих цінностей та регулярних криз в усіх сферах соціального функціонування. Одним із найефективніших інструментів соціальної адаптації обґрунтовано саме освіту, яка сьогодні сама будучи складною відкритою системою, має значний потенціал підготовки особистості і професіонала до ефективного застосування нелінійного мислення в різноманітних життєвих, фахових, соціально-громадянських ситуаціях;

- доведено, що сучасна світова економіка розвивається не виключно на основі сталих економічних законів. У суспільстві знань, інноваційно-інформаційному суспільстві основним капіталом вважається не ресурсний чи виробничий, не промисловий чи фінансовий, а людський. Провідні в економічному плані країни світу вже давно зробили «ставку» на формування і розвиток людського,

інтелектуально-кадрового капіталу. Враховуючи це, економічна освіта має бути людиноцентричною. Показано актуальність застосування синергетичної парадигми в системі економічної освіти, адже майбутній фахівець економічного профілю має навчитися на складно-системному рівні поєднувати особистісні, економічно-професійні і загальнокультурні цінності, що уможливлується лише за умов широкого використання нелінійного стилю мислення;

- обґрунтувавши принципи підвищення якості економічної освіти студентів в умовах ринкових трансформацій, ми виходили з того, що українська національна освіта, в тому числі й економічна, перебуває в безпосередньому взаємозв'язку та єдності із загальними трансформаційними процесами і тенденціями, що визначають сутність трансформаційного періоду – періоду пострадянської, посттоталітарної трансформації, результатом якої повинно стати приєднання України до європейської сім'ї демократично-правових держав. Тому доведено, що одним із основних чинників прискорення трансформаційних процесів є становлення і розвиток ринково-економічних відносин в нашому суспільстві, чому особливо активно має сприяти впровадження в економічну освіту інноваційно-гуманістичних, наукоцентричних та практично-орієнтованих принципів;

- показано, що сучасна вища економічна школа України поки не цілком відповідає тим вимогам і стандартам, які прийняті в країнах-лідерах у сфері економічної науки і освіти. Основним орієнтиром для української вищої економічної освіти є подолання значного розриву між якістю цього сегменту освіти в нашій країні і демократичних країнах із розвинутою ринковою економікою. Разом із цим важливо, щоб сучасна українська економічна освіта і наука зробили правильні висновки з минулих десятиліть і всіляко уникали безальтернативного сприйняття тих чи інших теоретичних і, тим більше, адміністративно-ідеологічних конструктів. Розвиток освіти може бути виключно інноваційно-прогресивним, таким, що об'єднує кращі світові традиції з прагненням кожного суб'єкту до творчості. Саме завдяки теоретичним засадам становлення нелінійності й відбувається формування методології нелінійного осмислення соціально-особистісних процесів і явищ, у тому числі й процесу освіти, в якому непередбачувано поєднуються об'єктивні та особистісні фактори розвитку.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті у фахових виданнях України:

1. Кичкирук Т. Взаємодія синергетики та педагогіки: проблеми та перспективи / Т Кичкирук // Вісник Харківського Національного університету імені В.Н. Каразіна: збірник наукових праць № 995 Серія «Теорія культури і філософія науки». - Вип. 46. - Харків, 2012. – С. 120-124.
2. Кичкирук Т. Нелінійна модель особистості в контексті глобалізованого світогляду / Т Кичкирук // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: збірник наукових праць. – Вип. 2 (16). – К.: НАУ, 2012. – С. 77-80.

3. Кичкирук Т. Поняття «нелінійне мислення» у науковому дискурсі філософської науки / Т. Кичкирук // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2013. – Випуск 73 (№ 6). – С. 122-124.

4. Кичкирук Т. Роль синергетики в проблемному полі педагогіки / Т. Кичкирук // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2013. – Випуск 78. – С. 305-308.

5. Кичкирук Т. Вища економічна освіта в концепції синергетичної парадигми нелінійного мислення / Т. Кичкирук // Антропологічні виміри філософських досліджень: збірник наукових праць. – Випуск 5. – Д.: Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2014. – С. 305-308.

Публікацій у наукових виданнях України, які включені до міжнародних науковометричних баз:

6. Кичкирук Т. Формування сучасної концепції особистості з позиції нелінійного мислення / Т. Кичкирук // Гуманітарні студії. Збірник наукових праць. – Випуск 21. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – С. 54-60.

Тези і статті в матеріалах наукових конференцій:

7. Кичкирук Т. Комунікативний простір в проблемному полі синергетики / Т. Кичкирук // Філософія спілкування: культура, мова, цінності: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції (ХНТУСГ ім. П. Василенка, 28-29 березня 2012 р). – Харків, 2012. – С. 74-77.

8. Кичкирук Т. Нелінійне мислення в контексті розвитку філософської думки / Т. Кичкирук // Антропологічні виміри філософських досліджень: матеріали I міжнародної наукової конференції, Дніпропетровськ, 26-27 квітня 2012 р. – Д.: ДНУЗТ. – С. 52-54.

9. Кичкирук Т. Нелінійне мислення в контексті розвитку філософської думки / Т. Кичкирук // Антропологічні виміри філософських досліджень: збірник наукових праць. – Випуск 1. – Д.: Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2012. – С.13-18.

10. Кичкирук Т. Сучасна модель особистості в рамках нелінійного підходу / Т. Кичкирук // «Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives». Proceedings of the 1st International symposium (December 18, 2013). – Volume 2. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. – Vienna, 2013. – 398 P. – С.194-199.

11. Кичкирук Т. Загальнокультурні та філософські засади сучасної освіти / Т. Кичкирук // «Дні науки філософського факультету – 2013», Міжнародна науково-практична конференція (16-17 квітня 2013 року): Матеріали доповідей та виступів. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – Ч. 6. – С.239-241.

12. Чекаль Л., Кичкирук Т. Синергетична парадигма як методологічна основа професійної освіти / Л. Чекаль, Т. Кичкирук // «Теорія та методика професійної освіти: наукові читання імені професора Віктора Сидоренка: збірник доповідей та тез доповідей V міжнародної конференції (Київ 26-27 лютого 2014 року)

Національний університет біоресурсів і природокористування України – К., 2014. – С. 228-229.

АНОТАЦІЇ

Кичкирук Т. В. Філософія «нелінійного мислення» в освіті економічного напрямку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2015.

У дисертаційній роботі здійснено філософський аналіз проблеми «нелінійного мислення» та системний аналіз його теоретико-методологічних засад, концептуалізовано поняття «нелінійне мислення», яке визначено як особливий тип мислення, який характеризується рухом думки від різнофакторного до можливого, що дозволяє вибудовувати гнучку методологію пізнання різних шляхів розвитку поліреальнісного середовища життєдіяльності сучасної людини як суб'єкта соціоприродного та соціокультурного функціонування.

Визначено методологічні принципи застосування нелінійного типу мислення: людиновимірність, можливість, різноманітність, інтерпретативність, поліваріантність в голістичності системного світорозуміння, визнання єдності та спільного використання природничо-наукових і соціально-гуманітарних методів світопізнання.

Побудовано оптимальну модель становлення «нелінійного мислення» майбутніх фахівців-економістів, яка передбачає модернізації змісту і організації освіти з акцентом на формування у майбутніх професіоналів гнучких, варіативних, альтернативних, інтерпретативних, нелінійних мисленевих компетенцій, необхідних для повноцінної самореалізації в сучасних інформаційно-цивілізаційних умовах. Особистість молодої людини показана як складна і відкрита система, яка на етапі професійного навчання піддається безлічі зовнішніх багатфакторних впливів, а також відчуває внутрішні флуктуаційні духовно-творчі пориви. Доведено, що саме навчально-культурне середовище університету має створювати стабілізуючі ціннісні атрактори.

Ключові слова: нелінійне мислення, освіта економічного напрямку, людиновимірність, ринкові трансформації, фахівці-економісти.

Кичкирук Т. В. Философия «нелинейного мышления» в образовании экономического направления. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2015.

В диссертации осуществлен философский анализ проблемы «нелинейного мышления» и системный анализ его теоретико-методологических основ, концептуализировано понятие «нелинейное мышление», которое определено как особый тип мышления, который характеризуется движением мысли от

разнофакторного к возможному, что позволяет выстраивать гибкую методологию познания различных путей развития полиреальной среды жизнедеятельности современного человека как субъекта социоприродного и социокультурного функционирования.

Определены методологические принципы применения нелинейного типа мышления: человекомерность, вариационность, разнообразие, интерпретативность, поливариантность в холистичности системного миропонимания, признание единства и совместного использования естественнонаучных и социально-гуманитарных методов миропознания.

Проанализированы историческое развитие экономического образования в советский и постсоветский периоды; выявлены особенности статуса «нелинейного мышления» в системе образования в целом, и экономического образования в частности; доказано фундаментальную значимость экономического образования для внедрения эффективных механизмов рыночной экономики, а также для развития демократии и гражданского общества в посттоталитарной стране. Экономическое образование выступает в двух измерениях: как система, обеспечивающая базовыми экономическими знаниями широкие массы населения, и как система формирования профессиональных компетенций специалистов-экономистов различного профиля.

«Нелинейное мышление» в экономическом образовании трактуется как феноменологически-рационализирующий акт, направленный на целеполагательный, оперативно-изъяснительный и знаниево-объяснительный охват предмета мысли, что рассматривается в динамике и становлении, многомерно и поливариантно, в многообразии альтернативных и вероятностных путей развития, интерпретативно и системно-целостно.

Построена оптимальная модель становления «нелинейного мышления» будущих специалистов-экономистов, которая предусматривает модернизацию содержания и организации образования с акцентом на формирование у будущих профессионалов гибких, вариативных, альтернативных, интерпретативных, нелинейных мыслительных компетенций, необходимых для полноценной самореализации в современных информационно-цивилизационных условиях. Личность молодого человека показана как сложная и открытая система, которая на этапе профессионального обучения подвергается множеству внешних многофакторных воздействий, а также испытывает внутренние флуктуационные духовно-творческие порывы. Доказано, что именно учебно-культурная среда университета должна создавать стабилизирующие ценностные аттракторы.

Проанализирована специфика становления «нелинейного мышления» в экономическом образовании: концепт «нелинейного мышления» обнаруживает свою плодотворность и эффективность не на различных педагогически образовательных уровнях, как на уровне личностного становления современного человека, так и на уровне образовательного формирования новой познавательной - ценностной картины мира.

Доказано, что «нелинейное мышление» воплощается в один из самых эффективных средств образовательной подготовки будущих специалистов-экономистов и является одним из важнейших элементов выстраивания творческого,

креативного, аксиологически-познавательного потенциала личности не только профессионального экономиста, но и в целом современного человека.

Предложены принципы повышения качества экономического образования студентов в условиях рыночных трансформаций: преодоление негативных последствий догматизированного образования и науки советского периода, критическое инновационное преобразование достижений западной научной мысли, усиления фундаментальных научных школ по экономике в украинских университетах, распространение опыта академической мобильности преподавателей и студентов, расширение академической свободы и плюрализма как в содержании, так и в организации обучения, активизация сотрудничества образовательной системы и практики, бизнеса, предприятий и компаний, необходимость выборочного привлечения опыта таких стран, как Великобритания, Германия, Франция с точки зрения содержательности, организации, научно-методического и практического обеспечения обучения в высших учебных заведениях экономического направления.

Ключевые слова: нелинейное мышление, образование экономического направления, человековмерность, рыночные трансформации, специалисты-экономисты.

Kichkiruk T. Philosophy «nonlinear thinking» in the economic dimension of education. - Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of philosophical sciences, specialty 09.00.10 - philosophy of education. National Dragomanov Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. - Kyiv, 2015.

Philosophical analysis of the problem of non-linear thinking and systematic analysis of its theoretical and methodological background were carried out; the notion of «non-linear thinking» was conceptualized. Non-linear thinking is defined as a particular type of thinking, which is characterized by the movement of thought from multifactorial to possible. This allows us to construct a flexible methodology of knowledge of different developmental pathways for multifaceted living environment of modern human as the subject of socio-natural and socio-cultural functioning.

Methodological principles of application of non-linear type of thinking were defined: human dimension, variability, diversity, interpretativeness, multiplicity of holistic systematic worldview, recognition of unity and sharing of social and humanitarian methods and methods of natural sciences.

The optimal model of formation of non-linear thinking for future specialists in economics is suggested. It includes upgrading content and organization of education with emphasis on the formation of flexible, variable, alternative, interpretive, non-linear competencies that are so important for complete self-realization in modern informational and civilizational spaces. Young person is shown as a complex and open system, which is exposed to variety of external multifactorial influences, as well as internal fluctuational spiritual and creative impulses during vocational training. It was proved that educational and cultural environment of the University should create stabilizing value attractors.

Keywords: non-linear thinking, economic education, human dimension, market transformations, economists.

Підписано до друку 26.01.2015 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 005
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100304369

